

TIPURI SOCIO-DEMOGRAFICE DE GOSPODĂRII RURALE

MARIA FULEA

Gospodăria rurală a înregistrat importante schimbări în structura și funcțiile ei în perioada post-decembristă (1989), determinate în principal de privatizarea masivă a agriculturii, de structurarea și restructurarea unor sectoare de activitate, de liberalizarea producției și schimbului.

Constituirea și reconstituirea dreptului funciar a revitalizat principala funcție a familiei rurale de diferite tipuri — cea economică, funcție care în regimul totalitar deținea practic un rol minor.

În prezentul studiu vom aborda¹ dimensiunea socio-economică a gospodăriei rurale, corelația dintre tipul nucleului familial și talia demografică, dependența dintre numărul de generații și componenții gospodăriei, relația dintre statutul social al capului nucleului familial și persoanele ce alcătuiesc nucleele familiale, etc.

Potrivit recensământului din 7.I.1992, ierarhizarea categoriilor socio-economice ale gospodăriilor din mediul rural în funcție de categoria socio-economică a capului gospodăriei se prezintă:

- I. — muncitor salariat;
- II. — agricultor individual;
- III. — personal salariat de conducere și de specialitate;
- IV. — membru al asociațiilor agricole;
- V. — personal salariat administrativ, comercial și din servicii;
- VI. — personal al cooperăției meșteșugărești și de consum;
- VII. — meseriaș și comerciant particular;
- VIII. — patron.

Evident, această clasificare caracterizează populația activă rurală în funcție de categoria socio-economică a capului gospodăriei. Familia și gospodăria rurală prezintă dimensiuni demografice diferite, componenți cu statut socio-profesional diversificat, cu venituri diferențiate, cu roluri și atribuții multiple. Faptul că 43,4% din totalul gospodăriilor îl reprezintă cele în care persoanele active au mai multe categorii socio-economice, diferite sau nu de a capului gospodăriei, că 8,8% o formează gospodăriile în care persoanele active au aceeași categorie socio-economică, dar diferită de a capului de familie, iar că aceste

¹ Estimările din acest material au sursa: Comisia Națională pentru Statistică, *Recensământul populației și locuințelor* din 7.I.1992, vol. III, *Clădiri, locuințe, gospodării*, 1994.

tipuri de gospodării dețin ponderea prioritară (80,0%–89,0%) din gospodăriile alcătuite din 3–10 persoane și peste — atestă diversitatea statuturilor profesionale.

La nivelul comunităților rurale distribuția structurii statutului profesional al populației active se prezintă: I. salariați; II. lucrători pe cont propriu; III. alte situații; IV. membri ai asociațiilor cooperatiste; V. lucrători familiari neremunerați; VI. patroni-întreprinzători.

Gospodăria rurală prezintă dimensiuni demografice diferite în funcție de nucleul familial, de comportamentul reproductiv al populației, de tipul socio-economic al gospodăriei. La nivel țară se remarcă diferențieri interjudețe și intrajudeț în ceea ce privește talia gospodăriei, statutul demografic și socio-economic al componentelor ei.

În general se manifestă o corelație strânsă între dimensiunea demografică a gospodăriei și efectivul persoanelor active, între acestea și numărul salariaților. O situație generală pentru gospodăriile din mediul rural atestă faptul că jumătate din efectivul lor au în componență persoane active salariate (tabelul 1).

Tabelul 1

Structura gospodăriilor populației rurale în funcție de numărul persoanelor și al salariaților, la recensământul din 7.I.1992

Nr. salariați	Gospod. ale populației TOTAL	Număr salariați					Gospod. fără salariați
		1 Salariat	2 Salariați	3 Salariați	4 Salariați	5 Salariați și peste	
Gospodării TOTAL	100,00	27,98	16,91	3,62	0,87	0,17	50,45
Gosp. alcăt. din 1 pers.	100,00	9,80	—	—	—	—	90,20
Gosp. alcăt. din 2 pers.	100,00	18,66	5,06	—	—	—	76,2
Gosp. alcăt. din 3 pers.	100,00	41,55	23,66	2,69	—	—	30,10
Gosp. alcăt. din 4 pers.	100,00	37,75	35,43	7,09	1,16	—	18,57
Gosp. alcăt. din 5 pers.	100,00	37,99	32,37	9,70	2,56	0,28	17,09
Gosp. alcăt. din 6 pers.	100,00	37,92	30,12	10,51	3,54	0,77	17,14
Gosp. alcăt. din 7 pers.	100,00	41,69	23,35	9,85	3,96	1,23	19,92
Gosp. alcăt. din 8 pers.	100,00	39,93	20,74	9,92	4,63	2,14	22,64
Gosp. alcăt. din 9 pers.	100,00	37,71	19,38	9,98	5,28	2,71	24,94
Gosp. alcăt. din 10 pers. și peste	100,00	34,28	18,48	10,78	5,90	4,02	26,54

Aproximativ 1/3 din totalul gospodăriilor rurale au în componența lor un salariat, iar 20% au 2–3 salariați. Se manifestă o dependență între dimensiunea demografică a gospodăriei și numărul de salariați, și, în același timp un raport invers proporțional cu gospodăriile fără salariați. Gospodăriile de talie demografică redusă au în componența lor un număr mic de salariați, până la 10% în

cazul celor alcătuite din 1 persoană și sub 20% în situația celor alcătuite din 2 persoane. În schimb gospodăriile formate din 4–7 persoane se caracterizează printr-o proporție a salariaților de peste 80%. Gradul de concentrare este deținut de gospodăriile formate din 4–5 persoane etc.

Proporția gospodăriilor rurale în funcție de dimensiunea demografică din totalul lor se estimează:

● gospodării alcătuite din 1 persoană	18,07%
● gospodării alcătuite din 2 persoane	28,96%
● gospodării alcătuite din 3 persoane	17,07%
● gospodării alcătuite din 4 persoane	14,64%
● gospodării alcătuite din 5 persoane	10,03%
● gospodării alcătuite din 6 persoane	6,13%
● gospodării alcătuite din 7 persoane	3,01%
● gospodării alcătuite din 8 persoane	1,16%
● gospodării alcătuite din 9 persoane	0,49%
● gospodării alcătuite din 10 persoane și peste	0,44%

Gospodăriile rurale se caracterizează în general printr-o talie demografică redusă, aproximativ 65% din totalul lor sunt formate din 1, 2, 3 persoane.

Din totalul gospodăriilor rurale ponderea celor fără salariați în funcție de talia demografică a gospodăriilor se prezintă:

● gospodării alcătuite din 1 persoană	32,30%
● gospodării alcătuite din 2 persoane	43,79%
● gospodării alcătuite din 3 persoane	10,86%
● gospodării alcătuite din 4 persoane	5,39%
● gospodării alcătuite din 5 persoane	3,40%
● gospodării alcătuite din 6 persoane	2,08%
● gospodării alcătuite din 7 persoane	1,19%
● gospodării alcătuite din 8 persoane	0,52%
● gospodării alcătuite din 9 persoane	0,24%
● gospodării alcătuite din 10 persoane și peste	0,23%

Proporția extrem de redusă în gospodăriile de dimensiuni demografice mai consistente în a căror componență lipsesc salariații, confirmă caracterul mixt de diferite tipuri socio-economice ale familiei rurale.

Se constată o legătură de determinare între efectivul persoanelor active și numărul salariaților în gospodăriile rurale (tabelul 2).

Se manifestă aceeași corelație intensă între numărul persoanelor active și ponderea populației cu statut de salariat. La nivelul gospodăriilor formate din peste trei persoane active proporția salariaților este consistentă, peste 75%–85%. Gospodăriile fără salariați caracterizează doar pe cele care nu au în componența lor persoane active. Gospodăriile formate din 2 persoane active dețin ponderea de 34% din gospodăriile cu un salariat și de 72% pe a celor cu doi salariați. Gospodăriile formate din 3 persoane active reprezintă peste 10% din cele cu un

Tabelul 2

Structura gospodăriilor rurale în funcție de numărul persoanelor, al celor active și al salariaților, la recensământul din 7.I.1992

Gospodării după numărul pers. și al pers. active Categorია socio-economică a capului gospodăriei	Gospodării ale populației TOTAL	Număr salariați					Gospodării. fără sal.
		1 Salariat	2 Salariați	3 Salariați	4 Salariați	5 Salariați și peste	
Gospodării — TOTAL	100,00	27,98	16,91	3,62	0,87	0,17	50,45
— fără persoane active	100,00	—	—	—	—	—	100,00
— cu 1 persoană activă	100,00	56,29	—	—	—	—	43,71
— cu 2 persoane active	100,00	33,15	42,67	—	—	—	24,18
— cu 3 persoane active	100,00	28,40	31,63	22,67	—	—	17,30
— cu 4 persoane active	100,00	21,08	26,04	2,74	14,70	—	15,44
— cu 5 persoane active	100,00	17,46	19,56	21,05	16,98	9,92	15,03
— cu 6 persoane active și peste	100,00	15,59	16,34	16,68	15,63	18,72	17,04

Tabelul 3

Structura gospodăriilor populației rurale în funcție de categoria socio-economică, a capului gospodăriei și numărul de salariați, la recensământul din 7.I.1992

Număr de salariați/ Categorია socio-economică a capului gospodăriei	Gosp. ale populației TOTAL	Număr salariați					Gosp. fără sal.
		1 Salariat	2 Salariați	3 Salariați	4 Salariați	5 Salariați și peste	
Patron (întreprinzător particular)	100,0	45,72	7,45	1,93	0,39	0,04	44,47
Agricultor individual	100,0	17,14	4,82	0,72	0,11	0,02	77,19
Meseriaș și comerciant particular	100,0	22,50	5,52	1,11	0,17	0,01	70,69
Liber profesionist	100,0	23,01	4,70	1,57	0,24	0,12	70,36
Personal salariat de conducere și de specialitate	100,0	31,64	57,94	8,22	1,92	0,28	—
Personal salariat administrativ, comercial și din servicii	100,0	44,04	43,36	9,60	2,54	0,46	—
Muncitor salariat	100,0	53,62	34,98	8,68	2,25	0,47	—
Membru al unei asociații agricole	100,0	19,32	5,53	0,80	0,10	0,01	74,24
Personal al cooperăției meșteșugărești și de consum	100,0	41,38	32,60	7,15	1,88	0,32	16,67
Altă categorie de persoană activă	100,0	23,23	6,41	0,91	0,13	0,03	69,29
Pensionar	100,0	16,37	7,58	1,35	0,24	0,04	74,42
Altă persoană inactivă	100,0	18,03	6,27	1,12	0,21	0,04	74,33

salariat, 19% din cele cu 2 salariați și 65% din totalul celor cu 3 salariați; gospodăriile formate din 4 persoane active și peste reprezintă 4% din numărul celor cu un salariat, 8% din categoria gospodăriilor cu 2 salariați, 35% din cele cu 3 salariați.

În continuare se abordează structura socio-economică a gospodăriei în relație cu numărul de salariați (tabelul 3).

Categoriile de agricultor individual, pensionar, membru al unei asociații agricole, meseriaș și comerciant particular, liber profesionist dețin ponderi semnificative ale gospodăriilor fără salariați, evident din totalul grupei respective.

Gospodăriile reprezentative în număr de salariați aparțin categoriei socio-economice a capului gospodăriei: muncitor salariat, personal salariat administrativ, comercial și de conducere, personal salariat de conducere și de specialitate, ca și personalul din cooperăția meșteșugărească și de consum. Din totalul gospodăriilor rurale cu 1–2 salariați, categoriile socio-economice sunt reprezentate:

— Patron (întreprinzător particular)	0,08%
— Agricultor individual.....	7,04%
— Meseriaș și comerciant particular	0,51%
— Liber profesionist.....	0,02%
— Personal salariat de conducere și de specialitate.....	6,45%
— Personal salariat administrativ, comercial și din servicii.....	3,28%
— Muncitor salariat	52,80%
— Membru al unei asociații agricole.....	1,33%
— Personal al cooperăției meșteșugărești și de consum.....	2,02%
— Altă categorie de persoană activă.....	0,41%
— Pensionar.....	23,21%
— Altă persoană inactivă.....	2,85%

Ponderi mai consistente în privința persoanelor cu statut de salariat sunt deținute de gospodăriile al căror cap de gospodărie face parte din categoria socio-economică: muncitor salariat, pensionar, agricultor individual, personal salariat de conducere și de specialitate.

Evident, efectivul persoanelor din gospodărie cu statut de salariat este dependent de numărul persoanelor, de tipul familiei în funcție de nucleele cuprinse. În acest sens, enunțăm structura gospodăriilor rurale pe tipuri de nucleu și număr de copii (tabelul 4).

În comunitățile rurale prevalează gospodăria familială alcătuită din 1 nucleu familial (89%), pe locul al doilea situându-se cele formate din 2 nucleu familiale, proporția celor cu 3 nucleu familiale și peste, indiferent dacă este compusă cu alte persoane sau fără, practic este simbolică (0,43%).

Numărul mediu de persoane pe o gospodărie este sensibil diferențiat, ca și de altfel efectivul mediu al copiilor ce revin pe o gospodărie. Valori mai mari în privința numărului mediu de persoane pe o gospodărie aparțin gospodăriilor alcătuite din două nucleu familiale, cu alte persoane cuprinzând două cupluri conjugale cu copii, ca și în special gospodăriilor alcătuite din trei nucleu fami-

Tabelul 4

Structura gospodăriilor familiale din mediul rural pe tipuri de nuclee și de număr de copii, la recensământul din 7.I.1992

Tipul nucleului familial	Gospodării familiale Total	Nr. mediu de copii pe o gosp.	Nr. mediu de pers. pe o gosp.
Gospodării familiale	100,00	1,34	3,62
I. Alcătuite din 1 nucleu familial	89,39/100,00	1,29	3,36
I.1. Un nucleu familial fără alte persoane	85,41/100,00	1,26	3,18
— un cuplu conjugal fără copii	39,10	—	2,00
— un cuplu conjugal cu copii	52,06	2,17	4,17
— un părinte cu copii	8,84	1,53	2,53
I.2. Un nucleu familial cu alte persoane	14,59/100,00	1,42	4,42
— un cuplu conjugal fără copii	29,04	—	3,15
— un cuplu conjugal cu copii	58,52	2,06	5,16
— un părinte cu copii	12,44	1,69	3,88
II. Alcătuite din 2 nuclee familiale	10,18/100,00	1,75	5,70
II.1. Două nuclee familiale fără alte persoane	87,12/100,00	1,77	5,57
— două cupluri conjugale fără copii	13,97	—	4,00
— un cuplu conjugal fără copii și un cuplu conjugal cu copii	57,78	1,81	5,81
— două cupluri conjugale cu copii	9,78	2,99	6,99
— un cuplu conjugal fără copii și un părinte cu copii	9,10	1,51	4,51
— un cuplu conjugal cu copii și un părinte cu copii	7,50	3,16	6,16
— doi părinți cu copii	1,87	3,07	5,07
II.2. Două nuclee familiale cu alte persoane	12,88/100,00	1,63	6,56
— două cupluri conjugale fără copii	19,94	—	5,30
— un cuplu conjugal fără copii și un cuplu conjugal cu copii	49,21	1,63	6,72
— două cupluri conjugale cu copii	11,50	3,00	8,11
— un cuplu conjugal fără copii și un părinte cu copii	8,38	1,47	5,63
— un cuplu conjugal cu copii și un părinte cu copii	8,19	3,25	7,41
— doi părinți cu copii	2,78	3,23	6,52
III. Alcătuite din 3 nuclee familiale și peste (fără alte persoane)	0,43	2,57	8,39
IV. Alcătuite din 3 nuclee familiale și peste (cu alte persoane)	XX	4,43	8,93

liale și peste. Urmează pe locul doi gospodăriile formate dintr-un nucleu familial, cu alte persoane.

Tipurile de gospodării rurale în funcție de talia demografică relevă diferențieri între nucleele familiale și gospodăriile nefamiliale (tabelul 5).

Tabelul 5

Tipuri de gospodării rurale în funcție de numărul persoanelor la recensământul din 7.I.1992

Tipul gospodăriei și al nucleului familial	Gosp. ale populației Total	Gospodării alcătuite din:							Nr. mediu al pers. din gosp.
		1 persoană	2 persoane	3 persoane	4 persoane	5 persoane	6 persoane	7 pers. și peste	
Gospodării Total	100,0	18,1	29,0	17,1	14,6	10,0	6,1	5,1	3,12
Gospodării fam. Total	100,00	—	34,6	21,0	18,1	12,4	7,6	6,3	3,62
Alcătuite din 1 nucleu fam.	100,0	—	38,5	23,6	18,2	10,5	5,0	4,2	3,36
Alcătuite din 2 nuclee fam.	100,0	—	—	—	18,0	30,6	29,9	21,5	5,70
Alcătuite din 3 nuclee fam. și peste	100,0	—	—	—	—	—	13,3	86,7	8,39
Gospodării nefamiliale Total	100,0	92,6	6,3	0,8	0,2	0,1	XX	XX	1,09

Gospodăriile familiale alcătuite dintr-un singur nucleu dețin într-o proporție de peste 60%, 2–3 persoane, iar gospodăriile formate din 2–3 nuclee familiale se concentrează în limitele superioare de interval privind dimensiunea demografică.

Structura generațională a gospodăriilor rurale, a gradului de rudenie și implicit a taliei demografice atestă diferențieri sensibile (tabelul 6).

Migrația masivă din sate a populației tinere și relativ tinere (până în 45 ani), ca și valorile mai ridicate comparativ cu situația din urban ale ratei mortalității generale și infantile, ca și efectele legislației agrare din perioada comunistă (în special a criteriilor de acordare a loturilor în folosință personală ale membrilor CAP) au produs schimbări în structura pe generații a gospodăriilor rurale.

În general gospodăriile rurale se caracterizează printr-o frecvență mai mare a celor formate dintr-o singură generație fără alte persoane, 42,1%. Gospodăriile cu două generații fără alte persoane reprezintă 39,5%, cele cu trei generații dețin ponderea de 4,3%, iar tipurile cu mai mult de trei generații fără alte persoane doar 0,1%.

Gospodăriile rurale indiferent de generații dar fără alte persoane sunt prevalente (86,0%), în timp ce gospodăriile formate din generații cu alte persoane dețin ponderea de numai 14%. Raportul dintre gospodăriile formate din

Tablul 6

Contribuția gospodăriilor rurale în funcție de numărul persoanelor, pe generații,
la recensământul din 7.I.1992

Nr. de generații și relația de rudenie	Gosp. ale populației Total	Număr persoane						
		1 per- soană	2 per- soane	3 per- soane	4 per- soane	5 per- soane	6 per- soane	7 pers. și peste
Gospodării-Total	100,0	18,1	29,0	17,1	14,6	10,0	6,1	5,1
O generație fără alte persoane	100,0	42,9	57,1	—	—	—	—	—
O generație cu alte persoane	100,0	—	45,0	45,1	5,9	2,3	0,0	0,8
Două generații fără alte persoane	100,0	—	10,3	38,0	26,7	13,0	6,4	5,6
Două generații cu alte persoane	100,0	—	—	17,3	40,0	22,8	10,8	9,1
Trei generații fără alte persoane	100,0	—	—	9,3	34,0	29,9	15,1	11,7
Trei generații cu alte persoane	100,0	—	—	—	9,9	33,9	31,6	24,6
Mai mult de trei generații fără alte persoane	100,0	—	—	—	5,8	34,7	34,3	25,2

1-3 și peste, generații fără alte persoane și cele cu alte persoane are valoarea: I. o generație, 21,9; II. două generații, 8,8; III. trei generații, 0,6; IV. mai mult de trei generații 0,3. Deci valori subunitare în cazul gospodăriilor formate din trei și mai multe generații.

Analiza relațiilor de rudenie ale persoanelor din gospodărie pune în evidență evantaiul diversificat al componentilor pe generații.

Ierarhizarea relației de rudenie pe generații se prezintă:

I. O generație fără alte persoane:

I.1. — un cuplu conjugal singur

I.2. — un cap de gospodărie

II. O generație cu alte persoane:

II.1. — un cap de gospodărie și alte persoane

II.2. — un cap de gospodărie, soț (soție) și alte persoane.

III. Două generații fără alte persoane:

III.1. — un cap de gospodărie, soț (soție) și copii

III.2. — un cap de gospodărie și copii

III.3. — un cap de gospodărie, soț (soție) și nepoți sau bunici

III.4. — un cap de gospodărie, soț (soție) și părinți

III.5. — un cap de gospodărie și nepoți sau bunici

III.6. — un cap de gospodărie și părinți.

IV. Două generații cu alte persoane:

- IV.1. — un cap de gospodărie, soț (soție), copii și alte persoane
- IV.2. — un cap de gospodărie, copii și alte persoane
- IV.3. — un cap de gospodărie, nepoți sau bunici și alte persoane
- IV.4. — un cap de gospodărie, soț (soție), nepoți sau bunici și alte persoane
- IV.5. — un cap de gospodărie, părinți și alte persoane
- IV.6. — un cap de gospodărie, soț (soție), părinți și alte persoane

V. Trei generații fără alte persoane:

- V.1. — un cap de gospodărie, soț (soție), copii și părinți
- V.2. — un cap de gospodărie, soț (soție), copii și nepoți
- V.3. — un cap de gospodărie, copii și nepoți
- V.4. — un cap de gospodărie, copii și părinți
- V.5. — un cap de gospodărie, soț (soție), copii și bunici
- V.6. — un cap de gospodărie, soț (soție), părinți și nepoți
- V.7. — un cap de gospodărie, părinți și nepoți
- V.8. — un cap de gospodărie, copii și bunici
- V.9. — un cap de gospodărie, părinți și bunici
- V.10. — un cap de gospodărie, soț (soție), părinți și bunici
- V.11. — un cap de gospodărie, soț (soție), nepoți și bunici
- V.12. — un cap de gospodărie, nepoți și bunici

VI. Trei generații cu alte persoane:

- VI.1. — un cap de gospodărie, soț (soție), copii, nepoți și alte persoane
- VI.2. — un cap de gospodărie, copii, nepoți și alte persoane
- VI.3. — un cap de gospodărie, soț (soție), copii, părinți și alte persoane
- VI.4. — un cap de gospodărie, copii, părinți și alte persoane
- VI.5. — un cap de gospodărie, soț (soție), copii, bunici și alte persoane
- VI.6. — un cap de gospodărie, soț (soție), părinți, nepoți și alte persoane
- VI.7. — un cap de gospodărie, părinți, nepoți și alte persoane

La acest tip de gospodărie rurală celelalte situații ale relațiilor de rudenie reprezintă ponderi extrem de reduse, de aceea am făcut abstracție de ele.

Analiza pe sexe a capului gospodăriei rurale atestă dominanța bărbaților investiți cu acest rol, femeile reprezentând doar 21,6% și acestea caracterizându-se prin starea civilă de văduve, divorțate sau aparținând familiei incomplete, formată dintr-o singură persoană. Din totalul capilor de gospodărie (bărbați și

femei) 71,2% au starea civilă de căsătoriți, 4,2% sunt necăsătoriți, 22,6% sunt văduvi și 2,0% sunt divorțați, atestând și în acest mod stabilitatea familiei rurale.

Studierea vârstei șefilor de gospodărie evidențiază procesul de îmbătrânire demografică a populației rurale. Astfel până la 30 de ani capii gospodăriilor rurale dețin ponderea de numai 5,3%, între 30–39 ani, 11,0%; 40–49 ani, 15,7%; 50–59 ani, 24,5%; 60–69 ani, 25,4%, iar peste 70 ani, 18,1%.

În condițiile în care tendința emigrării populației de vârstă tânără și relativ tânără de la orașe la sate se situează la cote reduse, iar tineretul nu este stimulat material și moral de a se stabili în mediul rural, procesul îmbătrânirii demografice și practic biologice va continua, iar efectele vor fi de lungă durată.